

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké, studijní účely a pouze pro osobní potřeby uživatelů. Část dokumentů digitální knihovny podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerováním kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky využití, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálu z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení knihovny.

Hlavní název: **Krajan**

Vydavatel: **Československý ústav zahraniční v Praze**

Vydáváno v letech: **1932-1938, 1937, 15.07.1937**

Číslo ročníků: **6, 14**

Číslo výtisků: **6, 14**

Datum vydání čísla: **15.07.1937**

Identifikátor ISSN: **2788-3175**

Stránka: **6**

O našich krajanech v slovanských zemích a o slovanské vzájemnosti.

Počet čs. krajanů v cizině odhadujeme číslem dvou a čtvrt až dva a půl milionu. Z toho žije přes půlárhého miliónu za mořem zbytek v Evropě. I z toho počtu musíme ubrati asi tři čtvrtiny, abychom dospěli k přibližné číslu krajanů ve slovanských státech, kde lze jediné mluvit o slovanské vzájemnosti.

Jsou to čtyři státy, kde máme své krajany: Bulharsko, Jugoslavie, Polsko a Sověty. Pro úplnost musíme přibírat jako pátý stát i ČSR, ježto i zde jsou slovanské menšiny. A chceme-li srovnávat, musíme říci také něco o vlastní domácnosti, zvláště když v tom ohledu bývá předmětem kritiky, ne vždy spravedlivé.

A my můžeme právě na tomto poli číselně dokázat, že je to jediné Československo, které se chová ke svým slovanským spoluobčanům nepřibíralněji, nejlépe.

Život krajanů v cizině se musí přizpůsobit řídící povaze země, kam se vystěhovali. Čas vykonan na mnohých místech své dlo asimilace, z Čechů a Slováků se namnoze stali příslušníci jiného národa, odnárodili se tím lehceji, když neměli ve vlastní hospodářské a kulturní organizaci oporu. Poměry se vtom směru zlepšily vzrůstem školského vzdělávání všeobecně, i se vzrůstem svobod občanských, z nichž v některých státech mohli žít též někteří krajané — jinde to nestačilo.

V SSSR.

Dobrym příkladem mohou sloužit Čechové, kteří se na pozvání někdejší carské vlády přistěhovali někdy v polovině minulého století na Volyn, dostali tam půdu v bažinatém terénu a měli poměrně tolik svobody, aby si zařídili vše podle svého. Zkultivovali zemi, zavazovali pěstování chmelu, zbohatli a počali zavazovat svůj život, jako doma. Vysušili půdu, zlepšili, zakládali družstva, pivovary, lihovary, vybudovali si pěkné kostely a ovšem i školy. Mohli své děti dít studovat, aby se staly českými učiteli, čemuž tehdejší režim nepřekážel, ne snad z nějaké velké slovanské sympatie, ale proto, že tu Češi tvořili protiváhu židům, které nebyly carskému režimu po chuti. Vidíme, že už zde nelze mluvit o slovanské vzájemnosti všeobecně, nýbrž z jistou výhradou.

Po válce byly tyto české kolonie roztrženy mezi dva státy, část zůstala v sovětské Ukrajině, druhá v Polsku. Dlouho jsme nevěděli nic určitého o osudu našich krajanů na Ukrajině. Až rok 1936 přinesl první určitéjší zprávy, dosti dobré, z nichž je vidět, že přes válečné bouře, které právě toto území nejvíce poškodily, se tam Češi přece udrželi. Mají tam asi 25 škol, pro něž jsou vychovávaní čeští učitelé ze sovětských občanů v českém oddělení ukrajinského učitelského ústavu v Kijevě, kde ve třech ročnících se vzdělává průměrně 60 chovanců. Učí se tam sedmi předměty český, osmi ukrajinsky, ruštině pak ruský. Není však dostatek učebnic Československé osady a školy jsou v Kijevské oblasti tzv. Seljančina, Okolek, Česká Vysoká, Kručinec, Čes. Izvanovice, Pjachovy, Zahovščina, Česká Kručná, Malinovka, Chutor Mamuil-Pjatakov, Kijiv (4 třídní šk.), Vovča, Nový Kužel, Slavkovič, Mežilivské, Huta Marjančička, Marjanovka a chutor Vyšhorod. Ve Vinické oblasti jsou to: Nikolajevka, Olsanka, Dědova hora, Holovní české, Romanov, Jadvedino, Antonovka. V oděské oblasti jsou: Bohemka, Česká Komparta. V dněpropetrovské oblasti: Čechovhrad, v moldavské republice: Alexandrovka a i na Krym u jsou dvě školy v České Bohemce a v České Kondratove.

Kolik dětí a učitelů tam přesně je, nevíme. Zatím však víme jistě, že v SSSR české kolonie nevyhynuly, že se naopak děti mohou učit ve své mateřštině ve školách, vzdávajících státem a neoddělaných na soukromou dobročinnost a péči.

V Polsku.

mají Češi dnes 13 mateřských škol, o nichž lze aspoň říci, že jsou převážně české, ježto i na těchto školách, vzdávajících se soukromých prostředků se musí vyučovatí polštině, zeměpisu a dějepisu polsky, čímž taková škola podle našich představ ztrácí ráz jednojazyčnosti.

Podle stavu z r. 1935-36 mají takové školy: Luck, Rowno, Zdobunow, Ozerany, Moszkowszczyzna, Dorohostaje, Bocanowka, Omelanowicz, Nowostawce, Ujezde, Jezirko a Burszowka. Třináctá mateřská škola v Zawidově nemá učitele, tedy vlastně nepracuje. Dále jsou tu jen státní školy polsko-české, kterým se tento název přidává proto, že se na nich učí částečně jako předmětu a že je česká i v prvních třídách pomocným jazykem vyučování, kterým musí učitelé mluvit s dětmi, přicházejícími z českých rodin. Bylo jich ve šk. r. 1935-36 19 v těchto vesnicích: Boratin, Mszczetyn, Nivy Lubinske, Strowmowka, Kopcze, Krupa hranica, Dlouhé pole, Chomouty, Malowane, Miodawa II., Nowiny, Semiduby, Sofiewka, Strakow, Ulbarow, Wolkow, Dembrowka, Kwasilow ceskii a Zalesie. Tak má dnes asi 45.000 českých kolonistů na polské Volyně ve 12 mateřských školách 660 žáků a v 19 t. z. v. polsko-českých 973 dětí. V 18 polských státních školách se učí českě jako nepovinnému předmětu, ostatní chodí do polských škol. Úřední řečí je tam jenom polština, školní zprávy se vystavují pouze na

polských blanketech, dozor mají jen polští inspektři. Na dvou státních polských školách v Malině a Mirohošti učí dva čeští učitelé částečně jako předmětu.

Také do Jugoslavie a Bulharska přišli čeští a slovenští výtvořitelé jako příkopníci zdravějších a lepších hospodářských metod. Bylo to také v polovině minulého století i drívě, kdy se počali usazovat Češi ve Vojvodině a Slováci v Banátě a v Bácsu, až tam vzrostli asi na půldruhého sta tisíce. Třetinu tvoří Češi. Začali hospodářit také v panenské, neobdělávané půdě mezi slovanskými bratry jako apostofové lepších metod. Vytvořili vlastní vsi, pěstovali mezi sebou svou národnost v domácím styku, když to nebylo drívě možno ve školách. Z dorůstající generace se ovšem leccos odnárodnilo, ale kořen zůstal až po naše časy, kdy teprve s vydatnou pomocí staré vlády byl lépe ošetřen a pod slovanským žezlem našel také lepší ochrany, než v předválečném cizím režimu. Tu se dobře mohla uplatnit slovanská vzájemnost, ačkoliv i tu nabývala leckdy rázu méně bratrského. Lepší úroveň českých státní budila někdy lidsky pochopitelnou závist, která sahala i k násilnostem, aby zabránila dalšímu vzrůstu »bemeč«, jak jim některé méně přející živly někdy říkají. Tu nelze mluvit o slovanské vzájemnosti, ježto tu prostě vrstvy o ní nemají správné představy. A nesmíme se ani tomu mnoho diviti v kraji, kde dva lidé, mluvící naprosto týmž jazykem — vidí se přece každý členem jiného kmene jen proto, že jeden jako katolík si říká Hrvat a druhý, pravoslavný se zove Srbínem — a nemají se rádi. Marně tu pátráme po smírčujících tonech nějaké slovanské vzájemnosti. Ostatně dopědná tomu bylo stejné i na bulharských hranicích, kde hlavně v Makedonii bulharský kolonista ukládal o život svého srbského souseda.

Nemusíme pak chodit daleko ani my pro příklad nestvornosti, když si vzpomene na zlostná slova nadávky »Čechům« od některých našich slovanských bratrů. Za odstraňující příklad slovanské nezájemnosti slouží i dávný nesvár Rusů s Polky, k čemuž se v poslední době přidružilo i neváňé škorpění mezi dvěma nejbližšími sousedy. Co by tak řekl tomuto obrazku »slovanské vzájemnosti« otec Kollár, kdyby i dnes chtěl básnit svou »Slávy dcery«?

V Jugoslavii

mloulo asi 50.000 Čechů tamní i čs. st. příslušnosti a v r. 1936 jenom ve čtyřech obcích skutečně samostatné státní školy: Bela crkva, Fabian, Velké Srediste a Kručica, celkem 5 tříd s 226 žáky. V následujících obcích jsou státní pobočky u jugosl. st. škol, kde učí čeští učitelé jugosláv. příslušnosti: Holubnjak, Koncebanica, Brestovac, Velike Zdenice, Prokopacka, Prjedor, Dezanovac, Bjelševac, Lipavac, Tominovac, Utjanik, tedy deset jednatřidek s 500 žáky.

Úřední řečí je všude srbohrvatština, v níž jsou vystavovány též školní zprávy. Pak jsou zde t. z. doplnovací školy soukromé, kde učí Čechoslováci. Tu se vystavují školní zprávy český na dvojjazyčných blanketech. Jsou to: Maribor, Ljubljana, Medjurje, Lipovljani, Lubina, Zegreb, Sarajevo, Nova Sarajevo a Paracutin, tedy v deseti školách ve šk. r. 1936-37 ca 434 žáků.

Něco vlastní skutečné české školy soukromé jsou jen v těchto obcích a místech: v Bělehradě Masarykova škola se 120 ž., v Daruvaru Komenského šk. se 138 ž., v Kaptole

Čechoslováci v Jugoslavii.

(Předneseno v čs. rozhlasu dne 21. května 1937.)

Po rozsáhlém území Sávské bányiny čili v nejdělejší Chorvatsku a Slavonii jsou rozházeny desítky českých vesnic a mimo to stovky ojedinelých chalup, v nichž dosud hlaholí nebo ještě před lety zněla naše řeč.

Několik osad mohlo by už nyní nebo v blízké budoucnosti slaviti jubileum svého stoletého trvání, většina však vznikla v letech šedesátých až osmdesátých minulého věku. Dostí je i mladších, ty však nejsou zpravidla čistě české.

Jedna naše dědina je od druhé vzdálena mnohdy celé desítky kilometrů, jen okolo Daruvaru, Bjelovaru a Požegy je soustředěnější.

Na těchto rozlehlých rovinách pod teplejším jižním nebem žijí a umírají naši krajané, většinou už vnukové a pravnukové někdejších kolonistů, kteří se musili bití s nelibostí přírodou: káceti obrovské dubové a bukové pralesy, vysušovatí nezdravé močály, plně komárů a much, rozšedávající malarií.

Nebylo hospodářského nářadí, nebylo dosti sil, ba ani pochopení u domáceho obyvatelstva. Poctivá práce vzbuzovala nepřítelství, vznikaly nové těžkosti, trampoty a svízele.

K dráhým ve vlasti bylo daleko a cestička k nim pomalu zarůstala. Kůň, přivedený z Čech, pošel, nářadí po rodičích zničilo čas a časté užívání, kolébka s českými malbami vzala po 50 letech za své — a tak nezůstalo

Palackého šk. s 93 ž., v Herocegovci Benešova šk. se 100 ž., v Čupriji Masarykova šk. s 25 ž., v Belovaru Masarykova šk. s 43 ž. a v Crvenecu 18 žáků, celkem 7 škol s 537 žáky, kteří jsou českými učiteli vyučování všem předmětům sice český, ale i zde se musí učít státnímu jazyku a vlastivědě ve státním jazyce. Korespondence se st. úřady se musí dít také ve státním jazyce, rovněž dozor jest tu obstaráván jugosl. inspektory.

Sečteme-li vše, dostaneme asi 30 škol pro Čechy s necelými 2000 žáky, což stěží odpovídá náležitému procentu dětí padesátitisícové skupiny.

Vedle českých škol je v Jugoslavii ještě 28 státních škol slovanských pro Slovaky v Bácsu a Banátě, kde sídlí soustředění hlavně okolo Petrovce, kde byla zřizena škola taková již v r. 1770, nebo ve Staré Pazově v r. 1791. V těchto obcích jsou četné obce s mnoha třídními školami, kde je dětí až na tisíce! Mista, kde máme tyto st. školy jsou: Petrovac, Bašša, Balo, Blato, Pingula, Boljevac, Topanovac, Erdevik, Hložany, Hložica, Ilok, Tisák, Kovačice, Lalič, Lugl Šid, Novoslan-Kamensko, Vinohrad, Patina, Pivnica, Selenča, Slovenci Alexandrovac, Slovenci Aradac, Stara Palanka, Stara Pazova, Vojlovica.

V následujících obcích jsou slovanské školy spojeny se státní jugosl. školou: Kulpin, Novi Sad, Potiski Sv. Mikuláš a Silbaš. Slovanská odbočka je v Solanech. Ve šk. r. 1936 až 1937 bylo v těchto školách zapsáno 7.466 slovanských dětí, které se mohou vzdělávat ve svém mateřském jazyce a pak v počtu asi půl tisíce navštěvovat (pokud jsou schopnější) i jediné slovanské gymnasium v Petrovici. To je také jedním ze světlých příkladů skutečné a krásné slovanské vzájemnosti.

Méně potěšující je, že není v Jugoslavii učitelství učitelů, kde by se mohli vzdělávat náležitě oni učitelé, kteří mají vychovávat českou neb slovanskou mládež v Juglavii. Všichni se připravují na jugoslávských pedagogických, a to, co potřebují pak na českých či slovanských školách musí si opatřit buď soukromou píli nebo za hranicemi. Tento problém musí být také jednou řešen v duchu pravé slovanské vzájemnosti, jako je tomu v Československu, kde se mohou všichni učitelé jinonárodních škol vzdělávat ve vlastních učitelských pedagogických.

V Bulharsku

žije asi 5.000 čs. krajanů, kteří nemají ani jediné státní školy. S vydatnou pomocí krajanů si však mohli zřídit v hlavním městě Sofii Masarykův Národní dům, kde je zdravotní matička, obecná i měšťanská škola asi se 100 dětmi. Další, jen doplňovací školy mají: Podem, Gorna, Mitropolja, Vojvodovo, Cerna Orchovica a Brašljanica. I v těchto školách se musí učiti bulharštině, dějepisu a zeměpisu bulharský, úřední řečí je bulharština, takže i to jsou vlastně ultrakvistiké školy. Žáci se musí nadto podrobovat zvláštním zkouškám na bulharských školách. A za schválení učebnic zahraničních, jichž používají, musí platiti dosti vysoké schvalovací poplatky.

V ČSR.

O našich československých školách ačkoliv zřízených pro menšiny, stejně Němce jako Maďary a Polky lze říci s dobrým svědomím, že jsou čistě národní. Učí se na nich všem předmětům jenom v mateřském jazyce dětí, tedy na Těšínsku jenom polsky. Mají tam všechny učitele Polky, všechny knihy a tiskopisy jsou polské, i školní zprávy tu

dostanou ve své polské řeči, kde není pro žádnou školu jiného textu, leč v záhlaví, kde označení Československá republika je přeložena. Učitelé si dopisují se všemi nadřízenými úřady jenom polsky, ba i nejvyššímu úřadu, ministerstvu školství i ta píší. Inspektory nad nimi jsou jenom Poláci, pouze v druhé instanci to jsou Češi. Tím je provedena naprostá školská autonomie pro všechny národnosti v nejkrásnějším duchu slovanské vzájemnosti, jediné a vylučné v Československu vůči všem národnostem. Ani jediná ze slovanských zemí neposkytuje svým slovanským bratrům ničeho podobného.

Podle posledního sčítání lidí z r. 1930 máme napočteno v celé ČSR 100.322 Poláků, z nichž má 81.737 čs. st. příslušnost. Na Těšínsku jich žije 89.126. Pro tento počet bylo podle stavu z 31. X. 1935 polských mateřských škol 8 a 10 jeslí, občanských veřejných škol 76, soukromých 12, z nichž 2 státní, měšťanských škol dohromady 11, (z nich 4 veřejné a 6 soukromých) a 1 státní, dále 2 pobočky při českém ústavu ve Slaz. Ostravě a spolkové reálné gymnasium v Orlově. Celkem může chodit v ČSR 14.753 dětí polských do čistě polských 179 školních ústavů. Udávají-li sami Poláci dětskou část svého obyvatelstva dosti vysokou číseli 15 procent, čili 14.753 žáků na 89.126 obyvatelů více než 15, totž 16,1 procenta! Z čehož jasně vysvítá, že všechny polské děti tam mohou navštěvovat polské školy. Přesně vedená naše statistika vykazuje dále počtu 166 pol. dětí v čs. obecných školách — ale v německých 288, dle jen 32 v čs. měšťanských školách, ale 245 v německých — z důvodů, po nichž by bylo lze a nutno se ptáti jenom jejich rodičů.

Nechechme nikomu bráti cizí děti. Bylo by to věru nepřekonatelné, neslovanské, a toho se naše republika všude a vždycky úzkostlivě vystrhá, pamětliva slovy svého velkého básníka skutečné slovanské vzájemnosti z před. roků k Slávy deři z r. 1824: »Sám svobody kdo hoden, svobodu má znáti každou — A Nebo z jeho »Nápisů z r. 1821: »A vždy volal-li Slovan, necht' se ti ozve: člověče!«

My všichni dobře víme, jak to bylo, když nám za dřívějších režimů brali naše děti, citíme bolestně, když nám je tu i onde ještě bebávaly, neudávajíc jim možnosti, aby se vzdělávaly v mateřské řeči. Neboť jen to je základem zdárného života v cizině, aby se nám děti zahraničních krajanů neztrácely v cizích zemích. Kdyby příklad Československa následovali všichni, ale skutečně věrně ve všem, hlavně ve školství, rozostlil by se brzy skutečný mír ve slovanském světě. Kdybychom se všichni Slované skutečně milovali a chovali se k sobě podle příkazů mravnosti a lidské zásady: necht' nikomu nic, co tebe bolí, pak by nastal rájový život nejenom mezi našimi krajany ve slovanských zemích, ale po celém světě. Jak daleko jsme od toho ideálu, vidíme a cítíme všichni nejlépe v přítomné době, píne strašidelných hrozeb a pozemního dunění i tajemných piklů jedněch proti druhým. A zatím bychom si mohli prostřednictvím našich krajanů, tak lojalních ke všem vládám, kde žijí, podati krásné ruce se všemi k družné spolupráci, kdyby ta slovanská vzájemnost byla všude prováděna v duchu skutečné křesťanské a nebyla pouze v ústech. Dokud tomu nebude, bude sotva lépe.

Taková výroční směnování, nejen našich krajanů v Masarykových dnech, ale spolu se všemi slovanskými příbuznými by snad i leccos vysvětlila a přispěla k nápravě. Bylo by proto hlubunje a rozšíření na celou slovanskou rodinu!

Dr. Jaromír Doležal.

Živí žirně lány mezi veletokem dunajským, Tisou a Sávou, jakož i na východ od Tisy a Teměše. Je sidiem »Matice slovanské v Jugoslavii«, jakož i slovenského gymnasia, jediného v celém našem zahraničí, nepočítá-li ovšem českou Videň, která má rozsáhlé školství nižší a střední.

Krajané v Petrovci, Staré Pazově, Kulpině, Kysáči a ostatních osadách žijí vlastním národním životem. Mají své umění, zejména malířské, zachovávají staré zvyky a obyčeje. Váží si odkazu předků: mateřského jazyka a náboženství otců. Bili se o své národní bytí zvlášť houževnatě před válkou rukou v ruce s bratry Srby, jak nám to připomíná život pana min. předsedy dra Milana Hodzi, který vyšel svou politickou a národní práci z jejich řad. Mají čilé písemnictví, v jehož čele stojí sverázny Ján Čaják, autor »Rodiny Rovenský« a znalec slovanské »Dolní země«.

Přijde-li mezi tyto dobré lidi někdo ze staré vlády, ukáží mu upřímně a s hrdoostí vše, co mají: zásoby obilí i hojný dobytek, ve stěnicí pak třeba vřavou pro dcery, lože s peřinami až do stropu a překrásný koč. Nezapomenou ovšem na svůj chrám, školu, sokolovnu, obecní dům a ostatní kulturní podniky. Jsou si vědomi, že v Československu je všelicos lepší. Rádi a se slzou v oku vzpomínají na slovanské kraje — jsou však proti jugoslávským Čechům štafťanskí, že stroují vlast poměrně lépe znají, neboť výhodnější hmotné podmínky dovolily mnohým zavítat »mahorou«.

Dr. F. Karas.

Petrovec je duší této naší menšiny, kterou